

Nr 223.

Av fru **Nordgren**, *angående bidrag i vissa fall av statsmedel till kostnader för regelbundna läkareundersökningar vid folk- och småskolorna.*

Att omvårdnaden av folkhälsan och tillvaratagandet av människomaterialet höra till en nations viktigaste uppgifter, liksom att ett lands värdefullaste tillgång består i ett friskt och livsdugligt släkte, väl rustat i andligt och kroppsligt hänseende, torde vara obestridda fakta, varom inga delade meningar råda. Också har den tankegången alltmera gjort sig gällande, att man, för att uppnå goda resultat i berörda avseende, med uppmärksamhet måste följa det uppväxande släktets hälsotillstånd och redan på ett tidigt ålderstadium omhändertaga barnen samt genom lämpliga åtgärder, så långt detta låter sig göra, sätta dem i stånd att växa upp till friska och arbetsdugliga människor.

Särskilt efter världskriget har man i de stora kulturländerna inriktat sig på att söka framkomliga vägar för folkhälsans förbättrande genom *förebyggande* åtgärder. En företeelse tydligen framsprungen ur en strävan att reparera vad kriget och kristiden nedbrutit. Framförallt är spörsmålet om huru man skall kunna ge de klena barnen en livschans, lika stor som de normalas, föremål för dessa länders uppmärksamhet. I detta syfte har man i Amerika, England, Frankrike och Tyskland igångsatt vetenskapliga institutioner, som insamla och bearbeta statistiskt material, och våra närmaste grannländer Danmark och Norge äro sedan några år inne på samma väg.

I vårt land ha de statliga myndigheterna icke ägnat sin uppmärksamhet åt detta problem, vilket dock torde vara värt beaktande även hos oss. Ty ehuru väl vi förskonades från att komma med i kriget, undgingo vi dock icke dess följeslagare, kristiden. Och det torde väl vara obestriddigt, att en stor del av de barn, som föddes under kristidsåren, blivit klenare och sämre rustade i fysiskt hänseende än de som komma till världen under normala tider. Liksom att den svåra arbetslöshet, som under årtal varit rådande och alltjämt hemsöker stora delar av vårt folk, med undernäring och bristfällig hygienisk omvårdnad för barnen i tusentals hem, kommer att i hög grad öka de klena barnens skara.

Vilka risker för en försämring av folkmaterialet dessa förhållanden innebära, torde lätt kunna inses. Från auktorativt håll har anförts, att särskilt de klena barnen i åldern 7—14 år bära inom sig den risk för kroniska sjukdomar, som är den vuxna befolkningens arvedel, och att

deras kroppsliga eller andliga svagheter kunna få sviter för livet. Det är därför icke tillfyllest att spädbarnen övervakas och bli föremål för omsorger för samhällets sida, utan är det jämväl av vikt att barnen under uppväxttiden, framförallt under skolåren, ägnas nödig uppmärksamhet i fråga om hälsotillståndet, ty just under denna tid torde nedärvda eller förvärvade sjukdomsanlag bäst kunna bekämpas.

Införandet av en väl ordnad och effektiv läkarevård vid våra folkskolor torde vara den säkraste vägen till *förebyggandet av sjukdomar och invaliditet*, och särskilt skulle en dylik komma att utgöra ett värdefullt vapen i kampen mot tuberkulosen. Det är anmärkningsvärt, att ännu ingenting åtgjorts från statsmakternas sida för att få denna viktiga fråga löst, utan har man helt överlämnat åt kommunerna och det enskilda initiativet att sörja härför. Detta så mycket märkligare som man redan så tidigt som år 1878, alltså för ett halvsekel tillbaka, haft uppmärksamheten riktad på betydelsen av läkareundersökning och läkarevård, när det gällt barnen vid de allmänna läroverken. Erinras bör, att alltsedan 1892, eller i över 35 år, statsmedel utgått för sagda ändamål, och i årets statsverksproposition äskas ett sammanlagt belopp av 93,050 kronor, för budgetåret 1928—1929, till arvode åt skolläkarna vid dessa läroverk, medan för innevarande budgetår 88,700 kronor utgått för nämnda ändamål. Av dessa medel utgå bidrag till såväl läkareundersökningar av samtliga lärjungar som läkarevård åt obemedlade lärjungar. Enligt bestämmelserna i 1905 års läroverksstadga ingår det dessutom i skolläkarens skyldigheter att övervaka de hygieniska förhållandena vid läroverket samt de gymnastiska övningarnas utförande, vadan det här på alla sätt är sörjt för barnens omvårdnad.

Beträffande folkskolornas barn har man däremot, som nämnts, helt överlämnat omvårdnaden av dessa åt kommunerna och det enskilda initiativet. Detta ehuru krav på en ordnad skolläkareverksamhet upprepade gånger framförts från läkarekårens sida, senast vid sjuttonde allmänna svenska folkskolläraremötet i Stockholm 1924, vid vilket en resolution antogs, vari framhölls, att medicinsk-hygienisk omvårdnad borde komma alla svenska barn i skolåldern till del, i den mån resurserna tillåta. Erkännas måste att kommunerna visat stort intresse och gjort sitt bästa för att ordna denna angelägenhet. Ett flertal städer ha infört en ordnad läkarevård vid folkskolorna, med särskilda skolläkare, som vaka över barnens hälsotillstånd och skolans hygien. Även på landsbygden har man börjat omfatta denna sak med intresse och vid en del landsbygdsskolor äro numera regelbundna läkareundersökningar av barnen införda. Härtill har vissa landsting medverkat genom att lämna ekonomiskt stöd åt verksamheten. Sålunda lämna landstingen i Örebro och Södermanlands län, bland andra, anslag för dylikt ändamål, sedan något år tillbaka. Och Malmöhus läns landsting har för innevarande år beviljat ett anslag av 3,000 kronor för understöd till läkareundersökning av eleverna i små- och folkskolorna åt landskommunerna, inom länet och, där särskilda skäl föreligga, jämväl åt stadskommunerna.

Som villkor för bidrags erhållande har ställts dels att läkareundersökningar skola verkställas minst tvenne gånger under skoltiden samt att hälsoregister skall upprättas över resultatet av dessa och dels skyldighet för kommun att efter årets utgång till landstinget lämna redogörelse över verksamheten.

Även det enskilda intresset har utträttat en hel del på detta område. Sålunda har främst på initiativ av dr C. Aug. Ljunggren i Trälleborg, en kraftig upplysningsverksamhet bedrivits, vilken säkerligen i en framtid kommer att få stor betydelse för folkhälsans höjande. Efter utländskt mönster har dr Ljunggren, vid de skolor där han tjänstgör som skol-läkare — bland annat vid Trälleborgs och Malmö folkskolor — infört systematiska vägningar och mätningar av barnen samt upprättande av ett hälsoregister, vari barnens hälsotillstånd och utveckling antecknas. Detta hälsoregister upptager uppgifter om hållningsfel, syn och hörsel, körtelsjukdom, tuberkulos, kroniska sjukdomar och defekter m. m. Genom dessa observationer väckes barnens intresse för sitt hälsotillstånd och för de hygieniska åtgärder, som av läkare och lärare föreskrivas, något som ju jämväl är ägnat att förbättra hemmens hygien, i vilken ofta mycket brister, av ren okunnighet. Föräldrars och målsmäns intresse väckes också på detta sätt och ett samarbete mellan samtliga intresserade parter uppstår, som måste få till följd ett förbättrat hälsotillstånd bland barnen och en förbättrad hygien i allmänhet. Systemet är i övrigt byggt på samverkan mellan läkare och lärare, och har de sistnämndas intresse för saken visat sig vara mycket stort. Ett utbredande av denna verksamhet till ett allt större antal skolor i landet torde också vara särdeles önskvärt.

Riksdagen har ju också vid skilda tillfällen sysslat med den fråga, som det här gäller, och härvid ställt sig synnerligen välvillig till densamma. Sålunda beviljade 1911 års riksdag, efter framställning av Kungl. Maj:t, ett anslag av 5,000 kronor, att utgå för år 1912, till bestridande av utgifter för undersökningar rörande hälsoförhållandena vid små- och folkskolorna å landsbygden, en undersökning vilken dock huvudsakligast torde ha varit av statistisk art. Och efter motioner i andra kammaren år 1913, dels motion nr 59 och dels motion nr 155, angående utredning och förslag om bidrag av statsmedel till läkareundersökningar av folkskolebarn — vilka utredningar tillstyrktes av såväl första kammarens första tillfälliga utskott, i utlåtande nr 15, som av andra kammarens andra tillfälliga utskott, i utlåtande nr 7 — beslöto båda kamrarna utan debatt, att avlåta skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning i ärendet.

I första kammarens utskottsutlåtande heter det bland annat:

»Statens intresse av att barnens hälsotillstånd på ett tidigt stadium undersökes ligger i alltför öppen dag, för att här behöva närmare utvecklas. Månet sjukligt anlag torde på så sätt kunna kvävas i sin linda, medan det måhända eljest kunnat ödelägga individen och även, om det

varit av smittobärande art, sprida sig till hans omgivningar. En, enligt utskottets mening, viktig synpunkt i denna fråga är vidare den, att en av de primära förutsättningarna för framgångsrik skolgång är kroppslig hälsa. Då staten och kommunerna offra mycket för skolundervisningen, synes det framstå som en ganska rimlig konsekvens att icke underlåta en åtgärd, som i hög grad är ägnad att göra undervisningen effektiv. Slutligen torde även förtjäna framhållas, att föräldrar och målsmän väl kunna anses hava rätt att fordra, att i möjligaste mån förebygges att deras barn i skolan ådraga sig smitta eller ohälsa.»

Och i andra kammarens utskottsutlåtande anföres bland annat:

»Samhället har alltför stora intressen att bevaka med avseende å det uppväxande släktets hälsa för att det skall kunna överlämna omvårdnaden därom uteslutande åt det enskilda initiativet. I samma mån som åtgärder i profylaktiskt syfte vidtagas till folkhälsans bevarande, lära i framtiden det allmännas kostnader för de sjukas vård och underhåll komma att minskas.»

Den beslutade utredningen torde också ha kommit till stånd och i ett av folkskoleöverstyrelsen den 30 september 1916 avgivet utlåtande framlades de grunder, enligt vilka ifrågavarande läkareundersökningar borde anordnas, samt hemställdes att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på extra stat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 100,000 kronor, att i enlighet med de grunder överstyrelsen framställt utgå till understöd åt skoldistrikt, vilka beslöto anordna sådana läkareundersökningar av lärjungarna i små- och folkskolorna, som i riksdagsskrivelsen av den 9 maj 1913 avsågs. Några åtgärder i den av folkskoleöverstyrelsen föreslagna riktningen synes emellertid av för undertecknad obekanta skäl icke ha vidtagits.

Sedermera har frågan, i anledning av motion nr 20 i andra kammaren år 1921, ånyo varit föremål för riksdagens behandling. Även denna gång tillstyrkte vederbörande utskott, men på grund av de måhända alltför snäva riktlinjer som uppdragits i motionens yrkande, avslogs densamma.

Starka skäl torde emellertid föreligga för att något nu åtgöres från statens sida för att föra denna fråga framåt. Med den genomgripande omdaning vårt folkskoleväsende undergått de senaste årtiondena, och icke minst med tanke på den ytterligare utveckling folkskolan kommer att få genom 1927 års beslut i skolfrågan, torde statsmakterna icke längre kunna undandraga sig medverkan och medansvar för omvårdnaden av folkskolebarnens hälsotillstånd. Och denna omvårdnad kan icke ordnas på ett för landet tillfredsställande sätt utan genom ekonomiskt stöd från statens sida. Ty även om intresset är tillfinnandes hos kommunerna själva, är det stora flertalet av dessa dock icke ensamma i stånd att bära de härför erforderliga kostnaderna. Framst gäller detta landsbygdens kommuner, men även stadskommuner finnas som befinna sig i samma läge.

Riktigast och bäst hade naturligtvis varit, om riksdagen redan nu kunnat

gå in för en obligatorisk läkareundersökning vid folkskolorna, liksom den tidigare gjort beträffande de allmänna läroverken. Men då detta väl av ekonomiska skäl icke låter sig göra, torde tillsvidare frågan böra lösas på så sätt, att kommunerna och skoldistriktet, i främsta rummet landsbygdens men i vissa fall även stadskommuner som därav äro i behov, vilka införa läkareundersökning vid folk- och småskolorna, skola kunna erhålla bidrag ur statsmedel för sagda ändamål, efter därom gjord framställning. Sådana bidrag kunde tänkas utgå antingen med viss del av kommuns eller skoldistrikts sammanlagda kostnader för skolläkareverksamheten eller ock för viss del av läkarearvodet för läkareundersökningarna, eventuellt för landsbygdens vidkommande jämväl bidrag till läkares resekostnader enligt fastställd taxa i de fall läkaren vore bosatt å annan ort. Som villkor för statsbidrags erhållande borde också uppställas vissa krav på undersökningarnas beskaffenhet, såsom upprättande av hälsoregister o. s. v. samt redogörelse för verksamheten under den tid för vilken bidrag utgått. I övrigt bör naturligtvis en blivande utredning kunna ge anvisningar om vilka vägar som lämpligast kunna beträdas för statens medverkan i denna sak. Och då en utredning av ärendet redan förekommit, bör en förnyad sådan icke behöva taga någon längre tid i anspråk.

I anslutning till vad sålunda anförts tillåter jag mig föreslå,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte *skyndsammast* låta utreda, huruvida och efter vilka grunder bidrag av statsmedel må kunna utgå till de kommuner och skoldistrikt på landsbygden, och i vissa fall även till stadskommuner, som införa regelbundna läkareundersökningar vid folk- och småskolorna.

Stockholm den 21 januari 1928.

Olivia Nordgren.